

Peru eta Maria, zenbat historia!¹

Amaia SERRANO MARIEZKURENA

Sarrera

Peru eta Maria gure artean pertsona izen arruntak izateaz gain, zenbait ipuinetako protagonista izenak ere badira. Are gehiago, kontakizun batzuetan hala deritze bi zuhaitzei. Artikulu honen helburua euskal ahozko tradizioan topa ditzakegun ipuin horietako batzuen azterketa egitea da. Saiakera xume honen bidez erakutsi nahi genuke istorio horiek Bizkaia aldeko² mundu ikuskera baten zantzuak gorde ditzaketela.

Horretarako, lehenengoz, lanaren helburua zehaztu eta lan metodologia aurkeztuko dugu. Jarraian, ahozko literaturari helduko diogu, Peru eta Maria pertsonaiak lotzen dituen praktika bideratu duela, eta, horren barruan, kontalaritzaz arituko gara, hori baita, hain zuzen, ipuinok gauzatzen dituen giza jarduera. Ondoren, Peru eta Maria pertsonaien erabileraz hitz egin eta haiek garai bateko bizimoduarekin zuten lotura azaltzen ahaleginduko gara. Azkenik, corpusaren azterketa burutu eta lortutako ondorioak aurkeztuko ditugu.

---

(1) Lan hau egiteko ideia Patxi Salaberriri zor diot eta bihoakio hemendik nire esker ona emandako konfiantza eta laguntzagatik. Azken momentuan sortu zitzaizkidan galderak argitzeko prest izan dudan Iñaki Gaminde ere ezin utzi aipatzeke. Hala-ber, Leire Diaz de Guereñuri eskertu nahi nioke izan duen pazientzia eta laguntzeko gogoia.

(2) Ez dugu azterketa geografiko zehatzik egin ipuin hauek Euskal Herriko beste zein tokitan kontatzen diren jakiteko, baina Bizkaia aldean topatu dugu lekukotza gehien.

Helburua eta lan metodologia

Helburu nagusia, ipuinok sortu zituen gizartean Peru eta Mariak betetzen zuten egitekoaz edo zuten presentziaz zenbait argibide biltzea eta ematea da, jasotako ahozko zein idatzizko materialaren bidez. Ipuinok zer ikusmolde bideratzen zuten bilatzen saiatuko gara, testua eta berau sortzen den kontestua banaezinak direla kontuan hartuz, gaur egungo ahozko kontagintzaren azterketek erakusten duten moduan (Larringan 1992, Kaltzakorta 1989, Diaz de Gereñu 2008).

Lana aurrera eramateko erabiliko dugun corpusa Peru eta Mariaren lau ipuinek osatzen dute³. Horietako bi Bizkaiko ahozko hizkeran jantziak diren Esther Elgoibarrek eta Iñaki Gamindek jasoak izan dira: bata Lekeition Miren Urkiagari grabatua eta bestea Libe Goenagak Elantxoben Iñaki Gaminderi kontatua. Hirugarrena Katalin Ibarrek Eako Miren Bilbao Kortari entzundakoa da. Azken ipuina, berriz, Jesus Altunak bere aitonarengandik ikasia eta Berastegiko paleoantropologoari berari jasotakoa da. Kontaketa guztiok 1990-2007 artean bilduak izan dira.

Elgoibarrek eta Gamindek beraiek egindako ipuin-transkribapenez baliatuko gara, kontalari bakoitzaren hizkerari begirunea erakutsi asmoz. Ildo honi jarriki, Berastegin eta Ean hartutako grabaketak ere hitzunaren hizkera mantenduz transkribatu ditugu.

Lekeitioko eta Elantxobeko ipuinak dira motzenak eta Berastegi eta Eakoak, aldiz, luzeenak. Dena dela, azken hauek ez dira bost minututik gorakoak ere. Kontaketen luzerak aukera ematen digunez, bada, azalpenak eman aurretik kokatzea deliberatu dugu, erabakia irakurlearen mesedetan izango delakoan.

Ipuinon analisisa egiterako orduan, baliagarri izan zaigu Joxemartin Apalategiren "*Introduccion a la historia oral*" (1987) tesian azaltzen den mikroanalisisa. Eskuartean ditugun kontaketak aztertzeo lan horren zenbait ideiarri helduko diogu, gure analisisa askoz ere xumeagoa izanik ere. Era honetan, lehendabizi ipuinaren beraren

---

(3) Irakurleak *Fontes Linguae Vasconum*-eko 76. alean (Gaminde, 1997) eta interneteko orrialde honetan topa ditzake ipuin gehiago: <http://www.mendebalde.com/modulos/usuariosFtp/conexion/archi42A.pdf>

egitura aztertuko dugu, ondoren istorioan elementuen aurkakotasunik ote den ikusi eta, azkenik, pertsonaia nagusien izaeraren aztarnak topatzen saiatuko gara.

Leire Diaz de Guereñuk (2008) kontalaritza helburu ludiko eta estetikoak dituen praktika sozio-kulturala dela diosku eta Peru eta Mariaren ipuinak berez praktika horren barnean sortu eta tradizioz transmititurikoak diren arren, lan honetarako hautatutakoak testuinguru ludiko horretatik at lortuak izan direla kontutan hartu beharra dago. Ez dira kontaketa-giroan jasoak izan, baizik eta lan honetarako espresuki bilduak. Hortaz, testu hauek badituzte beren izaera eta ezaugarri propioak jendaurreko kontaketa-egoera errealekin sortutako testuekin alderatuta. Hau guztia aintzat hartuta aztertuko dugu, beraz, aukeratutako ipuin corpusa.

Ahozko literatura

Ipuin hauek ahazko literaturaren tradizioaren barnean kokatu ditugu, belaunaldi ezberdinetan zehar ahazko kontatuak izan baitira.

Gogora dezagun, labur bada ere, gurean zein literatur tradizio egon den, zeren jakin badakigu Euskal Herrian euskarazko literatura idatzia berantiarra izan dela beste batzuenarekin alderatuz. Gure hizkuntzak sorkuntza-lan idatzietarako balio ez zuela pentsatu izan zen denbora luzean zehar, Etxeparek lehen pausua eman zuen arte. Dirudenez, euskal literaturak ez zuen jaiotzeko presarik.

Guk, orain, literatura idatzia alde batera utziko dugu, tradizio handiko herri txiki honetan hizkuntzak gordetzen duen altxor bat aztertzeko, aberastasun handiko ondare bat: ahazko literatura. Honek mito, alegia, sinesmen, kantu, ipuin... ugari biltzen ditu, eta horien gauzatzeak edo praktikak garai bateko ohitura eta usadioen berri eman diezagukete.

Ahozko literaturak, idatzizkoak bezala, ezaugarri propioak ditu, noski, eta horiek istorioen zabaltzaileek dituzte barneratuta, hots, bertsolari, kontalari, eta abarrek. Zeintzuk dira, baina, bereizgarri horiek? Esparru honetan aitzindari izan zen Juan Mari Lekuonaren adierazpenak hartuko ditugu horretarako:

"Hitzak berak adierazten digunez, ahoan lorutzen den literatura litzateke, eskuarki behintzat. Ahoz expresatzen da; baina, baita ere belarriz ikasten eta gozatzen, eta buruz jasotzen eta gordetzen. Giza fakultateetan bakarrik bizi ohi den literatura genuke (...) ez du literatura idatziaren kontexturik, dinamikarik, teknikarik eta mailarik. (...) Ilunpean geratzen dir(el)a literatura honen egilea eta noiz-nongoak, anonimotasuna eta ahistorikotasuna adieraziz; eta, bestalde, (...) azpimarkatzen dir(el)a artistaren expresaera, herri-multzok duen balioa eta memoria betetzen duen egitekoa eta funtzio berezia"

(Lekuona, 1982: 20).

Ahozko literaturak, beraz, idatziaren bestelako mundu ikuskera bat eskaintzen du. Honekin lotzen dugu Juan Kruz Igerabidek aipatzen duen Zumthorren ustea: *"ahozkotasunak pentsamendua era berezian antolatzen du(en)"* (1993: 54)

Kontalaritza

Halako itsaso zabalean galdu baino lehen, ordea, lanari muga hau ezarri diogu: kontalaritza. Izan ere, ahozko tradizioaren barnean kokatzen den jardunbide honek berezkoak ditu euskal literaturaren ahazkotasunaren elementuak, hala nola lekuan lekuko herriko hizkeran josiak eta zuzenean kontatuak izatea, kontalariaren trebezia erakustea, etab. Jardun honi dagozkion ezinbesteko bi elementu hauek ere aipatu behar dira: kontalaria bera eta entzuleria. Horregatik hain justu, ahozko kontalaritzak badu momentu oro eraikitzen den xarma berezi bat, unean uneko magia, zeina gizakien oroimenean eta sentimenean baizik bizi ez den. Juan Kruz Igerabidek dioen moduan, kontalaritza momentu oro eraikitzen doan interakzio berezi bat da, *"entzulegoaren eta esatariaren artean sortzen den harremanean legokeen balio estetikoa"* bilatzen duena (1993: 58). Kontalariak, onomatopeia, errepikapen eta abarren bidez, ondoan duen entzulea bereganatu nahi du, haren arreta lortu. Horretarako eskarmentua behar du izan, baita dohainak ere, hala nola hizkuntza maitatzea, esateko indarra eta grazia, entzulearen belarriak gozarazteko desioa, etab.

Lan honen asmoa aipatu berri izan diren hari horiei begira dago eta, hortakotz, bereziki Bizkaia aldeko herri batzuetan irri bat baino gehiago sortu dituzten pertsonaia bi izango ditugu hizpide, Peru eta Maria. Has gaitezen protagonisten erabilera zein izan den ikusten.

Peru eta mariaren erabilerak

Peru eta Maria, ziur aski, pertsonen izen gisa ezagutzen ditugu gehienok, baina guk hainbat aipamen ekarriko dugu hona, lekukotasun hauen bidez beste zein erabilera izan duten ikusteko. Horretaz gain, ahozko euskal literatur gai ere izan direla frogatzen saiatuko gara.

Peru eta Maria zuhaitzak

Jose Migel Barandiaranek aitortzen duenaren arabera, Peru eta Maria Muxika herriko Borikene baserrian sortu ziren eta Okana etxeke jabearen pean bizi. Peru haritza zen eta Maria gaztainondo⁴. Dirudie-nez, bi arbola hauen garrantzia ez da nolana hikoia, berauen azpian ezkontzak ospatzen baitziren, baita Gernikako merkatuan adostutako salerosketen ordainketak egin ere. Antza denez, lekuko paregabeak ziren.

(4) Eusko Jakintzan, Anjel Lertxundiren "Peru eta Marixe, mila eta bat komerixe" liburuan, baita beste hainbat dokumentutan ere hala ageri den arren, "Diccionario euskaldunak de etnografía vasca"-ko II. liburukian biak gaztainondoak direla esaten da.

Ez hori bakarrik, zeren, dirudienez, Peru eta Mariaren ipuinen kontaketak aipatutako bi zuhaitzon azpian ere entzun zitezkeen garai batean eta, ohitura hori lagungarri gerta lekieke kontalariei, modu horretan Peru eta Maria izendatzean eskuaz seinala baitzitzaketen zuhaitzak.

Peru eta Maria gizakiak

Aldiz, bada beste istorio xeblere bat, Peru eta Maria Erandioko eliz dorrean lo dautzala dioena. Agidanez, 1100. urtean eraikitako Andra Mari eliza XV-XVI. mendeetan berreraikia izan zen. Estilo gotikoko tenplu honek gotorleku itxura duen eite militarreko kanpandorea du, 1926an zaharberritua. Dorre honen azpian, bada monumentu famatu bat, non etzanda dauden bi estatua topa daitezkeen (ik. aurreko orrialdeko argazkia)⁵. Hauxe da Bizkaiko hilobi gotikorik aipagarriena eta, era berean, historia zein istorio ezberdinak dituena. Alde batetik, bertan den idazkiaren arabera, sarkofago baten gainean diren gizon-emakume hauek Martin Ortiz de Martiartu, Martiartuko jauntxoa, eta bere emazte Zamudioko Mayora dira. Gainera, hilobiaren atean hiru armarri topa daitezke, bata Martiartuko zuhaitza, bestea Zamudioko armarria eta, azkenik, otsoa. Alabaina, ahoz aho igaro izan den beste istorio bat ere bada: 500 urte lo daramaten pertsonaiak Peru eta Maria direla esaten duena. Peruk, kanpoaldean etzanda, Erdi Aroko gudari bat dirudi, eskuak gerrialdean, ezpata bat eusten duela. Maria, oster, soineko luze eta beroki batez dago jantzita, ilea estaltzen dion belo antzeko batez apainduta. Jose Angel Mentxakak esaten du gogoan duela haurtzaroko jolasetan Peru eta Mariaren gordeleku hau ezkutaketarako toki paregabe bilakatzen zutela ume askok, baita hilkutxa barruan hezurrik ote zen begiratzen zutela ere.

Horra hor Bizkaiko barnealdean topa ditzakegun Peru eta Mariaren erabilera ezberdin bi. Aitzitik, ez gara Erandioko eliz dorrean zizelkatutako pertsonaia horien benetako sorburuari buruz hipotesiak asmatzen hasiko, lan honen mamitik kanpo geratzen delako.

---

(5) Argazkia Jose Angel Mentxakak ateratakoa da.

Literaturan egin diren aipamenak

Peru eta Mariari buruz gure literaturaren historian egin diren aipamen batzuk ekarriko ditugu ondoren, istoriook historia bihurtuz.

Gogora dezagun, batetik, Bizenta Antonia Mogel idazlearen lekukotasuna:

"Sinisten nituen egia andi batzuek bezela, Peru ta Mariaren ipui farragarri ta sustrai gabeak: enzunak enzunda ere, aspertu ezin nintzan; ta pakerik ematen ez nien atso gaixoai berriz ta berriz esateko alako ipuiak. Au da aur guzien gaitza, edo zorasuna"

(Mogel, 1991 [1804]:28).

Ipuin onak ala txarrak izan, hala dio mende bat beranduago Agustín Zubikarai "Peru eta Maria, gureak" liburuan ume garaiko ipuin hauei egiten dien aipamenean:

"Gure erria ipuiñez beteta dago. Zeiñek gogoratu ez bakoitzaren umetakoak" (...) Eta Peru eta Mari, jatorrak, iñoiz nastetsu ibiliarren, ondo konpontzera elduten ziran lez, alegin gaitezen gu ere alkarri berea ezagutzen"

(A. Zubikarai, 1985:4).

Gainera, Peru eta Maria literatur gai ere izan direla ziurta daiteke, Felipe Arrese Beitiak 1902an "Ondo eta txarto" olerki modura idatzitako ipuinean haien eszena baten kontaketa topa baitaiteke. Halaber, *Euskaltzale* aldizkariako urtarilaren hamabiko alean, Peru eta Mariaren ipuin bat dago, bertan diotenez beste norbaiti ahoz jasotakoa: *"ipuiñ au Markiñar agura zaar batek geuri esanikoa ta gure irakurla guztien gogokoa izango dala uste degu"* (1899:5-6).

Peru eta Mariaren nondik norakoak, beraz, 1890.eko hamarkada baino lehenagokoak dira eta, goian azaldu bezala, J. M. Barandiaranen iritziz pertsonaia hauen izenen jatorria, sustraiak Bizkaian dituzten bi zuhaitzetan dago, baina, dirudienez, fruituak beste lurraldetara ere zabaldu dira. Goazen, bada, ipuin horiek aztertzerara.

Corpusaren analisisa

Ondoren aztertuko ditudan lau ipuinen elementuak euren artean ezberdinak dira, nahiz ezaugarriren bat edo beste komunean baduten. Oro har umore primitiboa topa dezakegu eta horrek, era berean,

Pernando Amezketarraren istorioak gogoraraziko dizkio bati baino gehiagori.

Lehenengo ipuin hau Miren Urkiagari jaso da Lekeition.

Lekeitioko Peru eta Maria

"Peruk eukan gatzesko etxia, da Maridxak eukan oleskua, da, ori olesku etxeduna, Maridxa dxun dxakon Peruri eskatuten gas piskat emoteko se gatzesko etxi eukan, esautzan se esetz, da esautzan arek Maridxak naidxau leuko ekarri euri saparrada bat, da dana urtu, maldesiño bota eutzan, da ordun Peruk esautzan se:

-Baitta neuk naidxau neuko suon etxi suak artun da dana erre.

Ekarri ban euri saparrada andi bat eta dana urtu, ekarri ba su andi bat eta dana erre, ta gero ser i eben dxun sirin bidxak, eta arbola andi bat ikusi i ben eta arbola ganien e, io eben da antxe euasan bidxek da gero, Peru txixasidxa san, da lapurrak i eben e, aunenbeste gausa ostu sako bete diru da euasan partiduten beiyan lapurrak, da gero i eban txixa da:

-Ail anise tie, ederra seruti tatorrena.

Ta dana eran lapurrak ta gero kakasi ori Maridxa, ieban kaka moltzua pastela dalakun dxaeben ta gero danak ill ori gure aittak kontaequ oi enel aurixe kontaten gaittusen beti, da gero danak ill, da sirien da ieben palasidxo andi bat da antxe bixi sirian."

Ipuinek bere baitan izan ohi dituzten hiru zatiak (sarrera, korapiloa eta amaiera) gordetzen ditu honek, luzeena korapiloa izanik. Sarreran, labur bada ere, Peru eta Maria zein etxetan bizi diren adierazten zaigu, horrekin batera, bidenabar, bizilagun direla ondoriozta daiteke. Ondoren, korapiloa hasteko bidean, Mariak gatza eskatzen dio Peruri, baina honek ezezkoa ematen dio. Horrela hasten da bien arteko tirabira. Mariak, ukatu zaionagatik haserre, Peru madarikatzen du, etxerik gabe uzteko asmoz. Hori ikusita, Peruk ere Mariari biraoa egiten dio. Biak kale gorrian daudela, zuhaitz batera igotzen dira, ostatu hartzen dute bertan une batez, behean lapurrak sumatzen dituztela. Hauengan irtenbide ekonomikoa ikusirik, beren trikimailu "bereziari" ekiten diote: lapurren inozotasunaz baliatuz, biek beren barneak hustu egiten dituzte. Botatakoa gogo handiz irentsita, hil egiten dira lapurrak. Modu horretan, hasieran pertsonaia kontra-

rriak zirenak bat egin eta jauregi batera doaz bizitzera. Amaiera, beraz, zoriotsua da, hasierako tirabirari buelta ematen diona.

Lekeition kontatutako istorio honen egitura alde batera utziz, badira bertan aurki ditzakegun kontrajarritako elementuak, gatza eta ura, ohola eta sua, Peru eta Maria, Peru-Maria eta lapurrak eta, azkenekoz, pobretasuna (gatzezko eta oholezko etxeak galtzea) eta aberastasuna (jauregia erostea). Kontrakotasun hauek sakonkiago aztertuko ditugu ondoren.

Gatza vs ura, ohola vs sua

Elementu hauek denak naturatik jasotako lehengai oinarritzkoak dira. Peru eta Maria beren etxeak eraikitzekeo gatzez zein oholez baliatu dira, baina jakin badakite gai horiek, bizitzarako garrantzitsuak izateaz gain, eraigarriak ere badirela.

Gatzaren ildotik, aipamen berezi bat ekarri nahiko genuke hona, Yolanda Arrietak (2005) Marixor ipuinaren azterketan egiten duena. Garai batean garrantzia handia omen zuen gatzak gizartearen hastapen eta aurrerapenerako:

"(...) Gogoratu eliz-gizonek urtean 150 egunetan debekaturik zutela haragia jatea, eta arraina gordetzeko ezinbestekoa zutela gatza. Beraz, gatzaren helburu nagusia janariak gordetzea zen, bai arraina bai haragia.

(...) Kurlanskyren hitzetan Homerorentzat gatza jainkoen substantzia omen zen. Platonentzat, berriz, jainkoen altxorra"

(2005: 57-58)

Horretaz gain, gatza garai ezberdinetan zehar trukerako lehengai beharrezko bihurtu zela gogorarazten digu Arrietak. Horrek guztiak ipuin honetan agertzeari zentzua eman diezaioke. Alde batetik, gatza diruaren eta, agian, boterearen sinbolotzat har genezake eta, ikuspengi honetatik, susma dezakegu liskarraren oinarria zein den. Eta bestetik, gatza eta ohola, suntsigarriak direnez, Peru eta Mariaren arteko tirabirei amaiera emateko tresna izango litzateke.

Peru vs Maria

Bizilagun izanik, hasiera batean lagun ere badirela dirudien arren, berehala sortzen du Peruk kontrako irudipena, Maria gatz eske doa-

kionean. Peruren ezezekoak abian jartzen du ipuinaren barne dinamika.

Peru eta Maria vs lapurrak

Harrigarria bada ere, eguneroko bizitzan ikus daiteke arerioek, egoera zailean direnean, bat egin dezaketela kontrakoa izan daitekeenaren aurka. Hala gertatzen da Peru eta Mariarekin: etxea galdu dutela konturatzen direnean, beren indarrak batzen dituzte irtenbide baten bila.

Pobretasuna vs aberastasuna

Bi elementuok ipuinetako gai arruntak dira. Istorio honetako protagonistek, hasieran kontatzen den gisan, etxeak badituzte, baina horiek galduta, baso aldera joan behar dute (etxerik gabe izanik zuhaitz batera igotzen dira, hura babeslekutzat hartuz). Dena dela, baliabide eskasian izatetik, aberastasun handian bizitzera pasatzen dira une batetik bestera.

Aurkaritza hauek guztiak naturaren eta garai bateko bizimoduarekin zein pentsamoldearekin lotuta egon daitezkeela uste dugu, zuhaitzetara igotzeko joera, oholezko etxeak egiteko usadioa eta lapurrak basora jotzeko ohitura gaur egungo gizartean ez baitira ohikoak. Beste modu batean esanda, ipuin hau sortzen duten ideiak bizimodu primitibo batetik hartuak izan direlakoan gaude.

Azkenik, Peruk eta Mariak ipuin honetan duten erlazioaz eta beren izaeraz mintzatuko gara. Istorioan esplizituki esaten ez bada ere, Peru eta Maria, hasiera batean behintzat, bizilagun besterik ez direla dirudi edo agian, aurretik azaldu bezala, lagunak ere izan litezke, tratua duten pertsonen antzera ari baitira. Gero, gatza ukatzea nahikoa da haien arteko liskarra sortzeko, baina, kalteari aurre egiteko, segituan jartzen dira ados eta, ondoren, lortutako diruaz palazio eder bat erosten dute, elkar bizitzeko asmoz.

Aurrerago ikusiko dugun bezala, beste ipuinetan Peru eta Mariaren arteko harremana ezberdina izango da, izen bereko protagonistak izanik ere.

Hurrengo istorioa luzexeagoa da, Peruk eta Mariak hainbat bidaiak egiten baitute Tolosako feriara. Ikus dezagun zer gertatzen zaien Jesus Altunari jasotako ipuin honetan:

Berastegiar Peru eta Maria

"Ba, bizi omen tzen, bizi omen tzien Berastegiko baserri baten Bordazar izena dun baserri bat, guk beti utsik ezautu genduen. Peru eta Maria, senar-emaztek zien. Peru naiko iñoza zan, bueno ba, senar emaztek eta, ume ttiki bat zuten, oaindikan oñez etzekina eta ola ba... e: peri egune etorri omen tzan eta Mariak esan tzion Peruri:

- Zoaz Tolosara peria eta ekarri txerrikume bat, gero etxen aziko deu ta ola datorren negun ba izango dittugu txerrikumek etxen.

Ordun joan zan Peru eta, bueno, txerrikume bat erosi zun ta ostiko bat eman eta

- Joan ai etxea - esan tzion txerrikumei.

Ta bea taberna joan tzan. ta pixkanaka-pixkanaka itzuli zan Berastegira eta Mariak esan tzula

- Txerrikumea?

- Ez al da ba etorri?

- Nola etorriko zan ba?

- Nik bialdu det ba ostiko bat emanda

- Baño nola etorriko zan ba txerrikumea bakarrik Tolosatik oneaño? lokarri batekin ekarri bear tzendun, lokarri batekin lotuta txerrikumea oañ ya auskalo oañ nun dan! ara ez diru ta ez txerrikume oañ!"

Urrungo asten berriz etorri omen tzan zea peri eune ta bialdu omen zun berriz Peru Tolosara.

- Gaur ekarri bear dezu txarro bat. eozein txarr.. bueno txarro bat aundi xamarra, esnea erosteko, lengoa ya zarra daukeu ta.

Ta joan omen tzan Peru ta txarroa eosi, kertenai lotu zion lokarri bat eta kinkilin-konkolan kinkilin-konkolan zekarkin txarroa. etxea etorri zanen kertena bakarrik zeuken zea, soka muturren. ta Mariak

- Baño, Peru, ze in dezu ordea? kertena bakarrik eosi al dezu?

- Ez, osoa...

- Etzea fجاتu re in etzeturrela txarroa atzetikan? ba ara ze in dezun!

- Zuk esan tziazun lokarrikin ekartzeko tal

- Lokarrikin txerrikumea bai baño txarroa ez, txarroa buru gañen ekarri bear zendun, jarri nizun gañea burukoa propio patriken, ortako jarri nizun!

Bueno... urrungo larunbaten bialdu zun berrize perie tolosa ta Peru bialdu zun peria ta esan tzion

- Ekarri mantekille, mantekille bear deu ta

Peru joan tzan ta mantekille eosi zun da, burukoa ere eaman tzun da, buru gañen jarri zun mantekille. bero aundie omen tzeon eun artan ta mantekille urtu ta burutik bera eroi emen tzitzaion dena. ta ordun esan tzion Mariak

- Bueno geyo etzaitut bialduko, eztezu gauza zuzenik itten da

- Ez, ez, beste... berriz, berriz ere bialdu, gutxinez beiñ... gaizki itte balin baet ba ordun bueno, ordun... zu joango zea, baño beiñ bakarrik eskatzen dizut.

Eta ola. urrenge larunbaten esan omen tzion

- Gaurko ekarri zakuto ontan ekarri gatza

Ta aurretik esan tzion

- Mantekille etzendun burun ekarri bear, putxu txulotan sartuz-sartuz ekarri bear tzenun. putxu txulotan sartuz-sartuz

Bueno... urrenge eunen peria bialdu zun eta zakuto bat eman ta esan tzion:

- Ekarri gatza

Ta beak gatza zekarkin putxu txulotan sartuz sartuz zakutoa ta gatza guztie urtu in tzitzaion, gatzik gabe allatu zan etxea ta Mariak esan tzion

- Geyo etzea jungo peria, emendik aurea ni joango naiz

Urrungo larunbata etorri zanen esan tzion zeak

-Zu emen geatu umea zaintzen, umea esnatzen danen esnea berotu eta esne- zopak eman umeai. nik ekarrikoet bear dittugunak zea... peritik

Eta peritik etorri zanen Maria, zea, umea kixkalita ikusi zun. esnezopak eman zizkion baño irakitten, esnea irakitten jarrita da esaten tzun

- Baño... umek ez al zun karraxi iten?

- Oi bal baño nik uste nun gosea zeukela ta geyo ta geyo emate nion.

Umea kixkalita, ilda... ta ordun Mariak esan tzun

- Ba aguazille etortze balin bada kartzela eamango gattu, goazen etxe ontatik kanpoa, goazen mendia an ezkattue billatuko, ezkattue aurkittuko

Ta beak atea artu zun, etxeko atea, pentsatuz mendin arrik eta bazeudela ta txabola bat ingo zuela baño atea ez, ta ola etxeko atea eaman tzuen eta... atea zien etxetikan eta illundu in zitzaien, Lizarrako gaztañedie zijoaztela ya illundu in tzitzaien eta ordun gaue pasatzea gaztainondo batea igo zien, ate ta guzti. bildurre ez da?, akaso otson bat edo etorriko zalakoan... eta gau erdin lapurrak etorri omen tzien an bea eta lapurrek aitu zien bere diruk, lapurtutako diruk, kontatzen ta ainbeste erreál, lau mille erreál kontatu zituzten eta lapurrak joan tzien eguna argitu baño len ta beak jetxi zien zuaitzetik eta orduzkeoz inork eztaki nun bizi dien Peru ta Maria."

Aurreko ipuinarekin alderatuz, badira antzeko ezaugarriak. Une konkretu batean eszenatoki berbera topa dezakegu (basoa hain zuzen), baita lapurrak eta dirua ere. Protagonisten arteko antzekotasunari dagokion ia elementu bakarra, ordea, pertsonaien izena da, zeren haien harremana honako honetan senar-emazteena baita, ez bizilagunena (dena dela, aurreko ipuinaren amaieran Peru eta Maria palazio batera bizitzera joan direla esaten zaigunean, bikote moduan bizitzen hasten direla uler daiteke agian). Horrez gain, istorioan bertan azaltzen diren leku izenak Berastegi eta Tolosa⁶ dira, Gipuzkoako herriak biak. Azken honek bazuen ospea aspaldian eta feria egunetan jende ugari biltzen zen bertan.

(6) 1854-1855 bitartean Gipuzkoako hiriburu izan zen, hortaz garrantzia handiko hiri honetara feria egunetan beste herrietako jendea hurbiltzea ohikoa zen.

Egiturari erreparatuz, sarrera txiki bat badu, non Peru eta Mariaren bizilekua aipatzen den, aurreko istorioan bezala. Ondoren, Peru feriara doanean gertatzen zaizkion xelebrekeriak ditugu mintzagai eta Peruren tuntun irudia agerian geratzen da; J. Altunak adierazi zigun moduan "*Peru naiko iñozoa zan*". Korapiloa ekimen baten hainbat aldaerez osatua dago, argumentu txikien multzoa baillitza. Mariak, azkenean, egoera horrekin amaitzeko gogoz, etxean geratzeko agintzen dio Peruri, erosketak berak egingo dituela eta. Orduan sortzen da amaierari bide ematen dion azken gertaera tamalgarria: Peruk euren semea hiltzen du nahigabe. Horren aurrean, Mariaren ardua nagusia ekintza horregatik kartzelaratuak ez izatea da. Hartara, mendiko gaztainondo batera igotzen dira, horrek aguazilen eskuetatik salba ditzakeelakoan. Orduz gero, baina, beste hainbat ipuinetan gertatzen den bezala, ez dugu gehiago protagonisten berri izango.

Aurkakotasunak aztertzeraz goazela, ipuinean ageri diren elementuen kontrakotasunak sailkatuko ditugu, gero Peru eta Mariaren izaeran oinarritutako aurkaritza azaltzeko. Oposizio hauek oso zehatzak ez diren arren, ipuinean hartzen duten garrantziaren arabera bereizteari egoki iritzi diogu.

Gurina vs beroa

Mariak Peruri azalpenak eman arren, azken honek gurina behar ez den eran ekartzen du, burukoaren gainean. Hara hor sortzen den aurkaritza: beroak gurina urtzen du eta Peruri burutik behera dario.

Gatza vs ura

Beste bikote honetan ere goian aipaturiko gauza bera gertatzen da: Peruk Mariari gaizki ulertu eta gatza putzu zuloetan sartuz darma makio, uretan deseginez. Bigarren ipuin honetan, aurrekoan bezala, gatzaren sinbologia dugu. Oraingoan, gainera, ipuinaren inflexio-gune bihurtzen da gatza, zeren Mariak Peruri emandako azken aukera baita hura etxera behar bezala ekartzea eta Peruk ez du lortzen. Horrela, bada, ipuinaren bidea aldatzen da, korapiloaren askapenari hasiera emanez.

Peru vs Maria

Maria, Peruren parean, zuhurra eta zentzuduna da. Senarra, berri, inozoa, leloa. Hasieran axolagabearen ukitu batez agertzen bazai-

gu ere, (txerria baserrira bidali, bera tabernara joateko), geroago gaizki ulertutako mandatuak betetzen saiatzen da, borondate oneko ergela dela agerian utziz.

Ipuinak, hala ere, badu besteetan ageri ez den elementu garrantzizko bat: gaztainondoa. Honek Peru eta Maria izenen erabileraz airtzean aipatutako haritza eta gaztainondoa dakarzkigu burura. Ez dugu uste halako bereizgarria edonola sortua izan denik, batik bat kontuan hartuz Barandiaranek Jose de Etxabari Muxikakoari 1924.ean entzundakoa: "*Peru eta Marixe arbolen aurrean entzuten eta kontatzen zituzten*" ipuinok (Lertxundi, 1993: 9).

Berastegitik salto egingo dugu Bizkaiko kostaldera, Elantxoben ere bada-eta Peru eta Mariaren berri. Hauxe da Libe Goenagak Iñaki Gaminderi kontatutakoa:

Peru eta Maria Elantxoben

"Ixen san Peru, ori dirune selan da" amen dator Maridxe ixen sanin e, abadik emon bixen tzosen Peruri basterrak diro, abadik, erriko abade batek, da estaki pa sen ganin ixen san diruk emon bixen tzosen abadik, diruk emon bixen tzosen abadik Peruri, ta arek diruk kontaten deuen artin esan tzon e, Peruk, kandeli bistu ban monagilluk, da monagilluk eduki ban kandeli abadik diruk konta artin eperdidxen, da orreri monagilluri eperdi gustidxe erre in datzon da etor san Maridxe, Perun andri, ba elixara, beluko mesara ba guapa arekin dirukin de, elegante dxantzitxe, da or egon san abadi ba sermoie itxen, da diño abadiiek e:

-Amen dator Maridxe ederrik eta galanti.- da monagilluk altaratik:

-Nik enabales eukin dirorik nire eperdidxek ondo pagadis.

Karol areri diru emon tzon abadik baya monagilluk espales eukin, kandeli eperdidxen eukin bihar diruk konta artin."

Ahozko kontalaritzan, esatariak oroitzen dituen gisan azaltzen ditu ipuinak. Goiko hau dugu adibide garbia, non, ahozko transmisioan ohikoak diren ezaugarriak bizi-bizirik dauden. Egiturari erreparatuz, esate baterako, hastapenean hiztunak bere buruari galdera bat egiten dio eta hori ez ezik, istorioaren hasieratik, "*estaki pa sen ganin*" bezalako esaldiak tartekatzen ditu, ipuina eten beharrean, haria jarraitu eta gogoratzen ez dituen tarteak betez.

Sarreran Peru, Maria, abadea eta dirua aurkezten ditu, eta horiekin erlazonaturiko abenturaren bat izango dela hizpide pentsa dezakegu. Ipuinaren ardatza izango dena lehen hiru lerroetan behin eta berriro errepikatzen da: herriko abadeak Peruri dirua eman behar dio. Abadeak dirua kontatzen duen bitartean, akolitoak kandela piztu eta ipurdi aldean ezkutatzen du, atzealdea erreta utziz. Korapiloaren hasiera izango litzateke. Hurrengo eszenan Maria mezara doa, dotore, eta horregatik abadeak hitz politak eskaintzen dizkio. Egoera horretan akolitoaren pazientzia agortu eta, ipuina korapiloaren goreneko unera eramanez, aldaretik bertatik oihukatzen du bere ipurdiak ongi asko ordaindu duela abadeak Perurekin zuen zorra. Baina, era berean, eliz mutiko honen garrasiak amaiera ematen dio ipuinaren mamia. Korapiloaren gailurrak eta kontakizunaren bukaerak oso lotura estua azaltzen dute ipuin honetan. Dena dela, entzuleak haxe ondoriozta lezake, azpikoa azalera ekarriz: batzuek probetxua jasotzen duten bitartean (Peruk lortzen duen dirua Maria eta bientzako omen da), beste batzuek kaltea besterik ez dute hartzen (istorio honetan akolitoak).

Ipuin honetako aurkakotasunei so eginez, ez da kontrakotasun argiegirik. Izatekotan, apaizaren eta Peruren (baita zeharbidez Mariaren) aldean, akolitoaren galtzaile egoera azpimarratuko genuke, bera baita dirurik ez duen bakarra.

Peru eta Mariaren izaerei dagokienez, ezin konklusio handirik atera, gehienez ere begi-bistakoa dena errepikatu behar: senar-emazte direla (“... *etor san Maridxe, Perun andri...*”), biak sinestunak direla eta, antza denez, ondo bizi direla, Maria dotore jantzita azaltzen da bederen. Abade eta akolitoaz, honek hartutako kalteari buruz izan ezik, ezer gutxi dakigu.

Beste istorioetan ez bezala, azken honetako ezaugarri bereizgarria kristautasunaren presentzia da. Giro horretan, Peruk abadearekin harreman naturala duela dirudi (elkarri mesederen bat-edo egiteko adinakoa). Bukaeran esaten den gisan (“*etor san Maridxe, Perun andri, ba elixara, beluko mesara*”), Maria ere sinestuna da. Hortaz, aurreko ipuinek zuten umore primitibo horretatik edan duen arren, beste testuinguru batean garatzen da istorio hau.

Topatu ditugun aldaerarik zaharrenak XIX. mendekoak direla kontuan hartuta, ipuin hauetako batzuek kristautasunaren isla izatea

ez da arrotz gertatzen. Baina, harrigarria dena hauxe da: zer dela eta gorde dira, gisa honetako ipuinekin batera, aipamen erlijioso edo moralari dagokionez inolako arrasto kristaurik gabeko Peru eta Mariaren istorioak? Gure aburuz, garai bateko eragin erlijioso eta kulturalak jatorrizko ipuinetan eragina izan zuen arren (eta, ondorioz, moldatuak izan ziren arren), jatorrizko erak ere bazuen indar nahikoa hainbeste ipuin-aldaeren artean batzuk bere hasierako moldean mantentzeko. Ipuinek, beraz, sortzen diren momentua eta bizimoduarekin izandako lotura ere adierazten dute, modu ez horren esplizitu batean. Azpimarragarria da, gainera, ipuin-aldaera hauen aberastasuna, bertan jasotzen diren gai eta trataerak ezberdinak baitira.

Itsas hegari jarraituz, Elantxobetik Eara bidaiatuko dugu orain, Katalin Ibarrek Miren Bilbaori jaso zion ipuina aitzakiatzat hartuz:

Peru eta Maria Ean

"Beñ bisi sien Peru e? umetxu bat euken e? umetxu bat da geo eukesan ardidxak, asko, ardi asko da gisonak eukesan sagarrak ta itxe euan sardaua. beti sardaua itxen eote san da eun baten, sardaua itxen euela, marixe beren umetxuas olgetan urten eban ba kanpora edo denpori pasetan. da olantxi dauela umia asi sekon negar negar negar..."

-Ene! se pasaten da nere umetxuarekin?- asi sen da atzamarrin ekon arantzie sartute arantzi andie sartunde. da asi san:

-Perul Perul etorri arin, umia nearres da esdakit ser dekon seoser sartun yako da... etorri ariñ!-ariñ

Etorri sen Peru, sardaua itxen eon san lekotik ta:

-Biou ori arraruo... yostorratza! Orratza biogu atarateko, arantzi deko ta!

Baia asi sien topetan da yostorratzik ez etxien da:

-Peru -esan tzan- yun in bisu errire da ekarri bisu orratza oneri atarateko arantzi, se es da ixilduko umie bestela ta!

-Bueno e... seba sardaua dekot ta esin... txorku ipini biosu sardauari urten es deidxen. tapau in biot barrille

Bueno yun sen, esin eban topau, esin topau txorkue tapetaku ori ta pentsau eban "bueno nik -txakurra euki ben, txolin isena

daukona- txakurrai deituko tzat, txakurran buztana yartzeko ta txorkun ordez ta serratu ingot e: sulua barrillari". bueno...

-Txolin! Txolin!

Da txakurra klaro, entzun banian ensegida etorri dxekon da... sartu eban buztana sartu tzon ta ya es eban urteten. zerraurik eta pozik badoie ya erre, ba... topetan e... orratza umiri atarateko beran arantzi ori, a(i)n xuxen. maridxe beran umias eska(ra)tzin an euen esin eban ixildu near da near da alako baten beitzen du bentanatik kanpora ta aiba!

-Ardixek e: garixe dxaten soluen on se in biot nik? umia near da near esiñ dot umia itxi ta bueno ba txoliñeri deitu bitzat, Txolin! Txolin!- asi sen txakurrai deike da txakurrak baekidxen ardidxek ataratzen solotik ta ba?

-Onek atarako dostes. Txolin!

Tta Txoliñek klaro, entzun banin ardidxek atara solotik ser in eban? emo ban gopie ta atara eban bustana barriletik, eukan lekotik, da yun sen solora da atara ebasan ardixe(k) danak da posik Maridxe bueno esa eban:

-Tire!

Garidxek es deskus yan danak atara dau(z) txakurrak eta. bueno ba ederto, ba ya an euen umia isildu esin ya ondiño Peru falta.

-Jesus Peru, nois etorri bisu ba? noiz etorri bisu ba, etxera ba?-alako baten an dator Peru, ta:

-Peru- diñotza- sasoi dal umi es da isildu ta nearres ta! bueno atarokatzeu, oñtxe topau dot yostorratza amen dekot

Eta ataratzu orratzie, umia ixildu, ataratzon orratzie ta se bueno umia ixildu in san ta posik Maridxe isildu tzonin.

-On banoie neure beran e: sardau ori ba selan dauan ikusten

Badoie ta topaten dau ba txakurre e: eskapau berriz txakurrangatik dana bengainian beran sagardau gustixa bengainian.

-Auxe da Maridxe, estakisu se pasau dan!

-Se pasau da ba?

-Ba ementxe euki dot txakurran bustana.

-Bai ba... neuk deituzat txakurrari ba ataratzeko ardixek solun eon didxe.

-Ta on ser in biot, on ser in biot? beien gane dāna sagardaus beterik, ta neure urte gustiko biarral-esateuan-nire urte gustiko biarral beien gañin dau sagardauatxik, benganiēn

Alako baten pentsauan:

-Esin leike olan itxi Maridxe!

-Baia ser in bisu Peru ba?

Para san etzunde benganiēn Peru ta asi san edan da edan da edan da edan sardaua.

-Peru, ez edan geidxo!- esate otzan- errebenta ingo sul! Es edan geidxo, errebentau ingo sul!

Peruk kasoripes, kasoripes. alakoren baten errebentaten dau Peruk da bisi sien gero Maridxe beran mutiltxuas bidxek eta gero posik bisi sin ta ortxen das. ta oixe isan da."

Kontalariak, ipuinaren kontaktetan zehar, isilune motzak betetzeko "e?" bezalako galderak egiten ditu, baita "eeee" gisako luzapenak ere. Modu horretan denbora hartzen du datorren ekintza zein den gogora ekartzeko edota entzuleari ezer esateko beta ez emateko. Horiek, hain zuzen, ahozkoaren ezaugarri dira.

Egiturari dagokionez, sarreran aipatzen zaigu Peruk ume bat duela. Ardien jabe izateak bere ofizioa zein zen ere agerian uzten du. Gainera, Peru eta Maria bikote direla esplizituki esaten ez zaigun arren, "Maridxe beren umetxuas" esaldian aurretik aipatutako Peruren ume bera dela ondoriozta daiteke, hots, biena. Aurkezpen honen ostean datoz familia honen arazoak: umeari arantza sartu zaionez, negar batean dago eta, egoera horri konponbidea eman nahiz, Peruk jostorratz baten bila alde egiten du herrira. Horixe da istorio honen korapiloaren hasiera. Hala ere, arazo batek bestea dakar, zeren, alde egin baino lehen, sagardo kupelaren zuloa tapatzeko Peruri, ezer topatzen ez duenez, soluzio bitxia bururatzen baitzaio: txakurraren buztana erabiltzea hain zuzen. Elementu hau, dudarik gabe, barre eragiteko sortua da, ipuinaren xalotasunean inozokeria xeble bat. Buruhaustea, ordea, ardiak garia jaten hasten direnean sortzen da. Mariak, kezkatuak, txakurrari deitzen dio haiek mugiaraz ditzan. Une

honek ere garrantzia hartzen du, Peruk asmatutako irtenbidearen zentzugabetasuna agerian geratzen baita.

Amailerak gertu dirudi, baina korapiloa ez dago guztiz agorturik: Peru herritik bueltan da, umearen mina arintzeko asmoz. Arantza aterata haurrak azken malkoa botatzean, sagardoa nola dagoen ikusterera doa. Egoera ez da nolanahikoa: sagardoa lurlean barreiatuta, Peruren urteko lana pikutara joan da. Hura ikusirik, gogoari eutsi ezinik, lurlean etzanda sagardoa edateari ekiten dio, ordura arteko beharra alferrik gal ez dadin. Mariak, berriz, Peruren itsutasunaz oharturik, ondorioa aurreikusten du: Peru itota hilko da. Orain bai, korapiloa akabo. Ipuinari, aitzitik, ez zaio tragikotasun kutsua nabaritutako, Peruren heriotzari garrantzia kentzen baitzaio, Mariaren gomendioari kasu egin ez izanaren emaitza bailitzan. Ohi denez, bukaerak ere dramatizazioa saihesten du: *"bisi sien gero Maridxe beran mutiltxuas bidxek eta gero posik bisi sin ta ortxen das"*.

Miren Bilbaok kontatutako istorio honetan aurkakotasun gutxi topa daitezke. Alde batetik, Peru eta Mariaren izaerari dagokiona nabarmena da, lehen esan dugun bezala, bata oso tuntun aurkezten baitzaigu eta, bestea, aldiz, zentzuzkoagoa. Bestalde, bada zeharbiz aurki daitekeen beste aurkakotasun bat: natura eta kulturarena hain zuzen. Umeari arantza sartu zalonean, Peruk herrira joan behar du soluzio (jostorratz) bila, naturan ez duelako halakorik topatuko. Berdin gertatzen da Peruk sagardo kupelaren zuloa estaltzeko Txolin txakurraren buztana erabiltzen duenean; kortxorik edo tapoirik ez edukitzeagatik urte osoko lan guztia galtzen du.

Protagonista nagusien izaerari buruz jardutea dagokigu orain. Zer esan dezakegu Peru eta Mariari buruz? Beste ipuinetan bezala, Peruren jarrera inozoa oso agerian geratzen da; Mariak, aldiz, gomendioak ematen ditu, semeaz kezkatzen da etab. Peruk, dirudienez, sagardoa egitea gustuko du eta, horregatik, ezin du bere beharra galdu dela ikusi. Dena dela, bada istorioan garrantzia duen beste pertsonaia bat: Txolin txakurra. Izena bera barregarria izateaz gain, jabearen aginduek betetzen ditu (dela ardiak bideratzea, dela kupeleko zuloa buztanarekin estaltzea) eta obedientzia horren ondorioz, egoera komikoak sortzen dira.

Ondorioak

Peru eta Maria dira, dudarik gabe, haur eta gazteak mundu magiko batera eraman dituzten pertsonaiak, barreak eragin, irriak sortu eta ongi pasatzeko aukera ematen duten ipuinen protagonistak. Ez hori bakarrik, ordea, zeren Peru eta Maria, gure aurretiko askorentzako esanguratsuak izan baitira. Zuhaitzak duen sinbologiari so eginez, esan genezake haritza (hau da, Peru) sendotasun eta iraunkortasunaren ikurra dela eta gaztainondoa (Maria), ematen dituen fruitu ugariengatik, gizakiarentzako elikagaiaren irudia eta emakumeen ugalkortasunarena ere badela. Beraz, ezaugarri horiek guztiak batuz, nork ukatuko du ziurtasuna eta lasaitasuna eman zieza-zkiokeela garai haietako edonori bi zuhaitzoren aurrean ezkondu edo salerosketak egiteak? Ahoz aho kontatu izan diren istorioetan oinarritutako zentzua duen heinean behintzat, hipotesi honi ez zaio sinesgarritasunik faltako.

Ipuinei dagokienez, gizartearen ildotik eratuak izan direla nabarmendu nahi dugu. Haietan agertzen den eguneroko mintzaira, erabilitako hitzen mamia (gatza, etxea, sagardoa...), aurkeztutako ekintzen zentzua edo garrantzia (zuhaitzetara igotzea, txerriak erosi eta haztea, sagar kupelak zaintzea?), baita aurkakotasun jokoaren adierazkotasuna ere bere osotasunean ulertzeko, testuinguru sozio-kultural batean kokatu behar ditugu. Zehazkiago esanda, Peru eta Mariaren ipuinak euskal nekazari-gizartean erroturik daude, bertako mundu ikuskeratik sortuak eta hango entzuleei zuzenduak. Herritarrak lirateke kontakizun hauen hartzaile; are gehiago, edonor izan liteke kontalaria. Ezin dugu ahaztu, era berean, ipuinek helburu estetiko-ludikoa dutela (Diaz de Guereñu, 2008). Ikuspegi honetatik uler ditzakegu istorioek bilatutako grazia, haien umore absurdua (Peru eta Mariak botatako barneak lapurrek anis eta pasteltzat hartzea, erositako gatzakua putzutan sartuaz eramatea, akolitoak kandelaz ipurdia erretzea, zakurraren buztanaz kupelaren zuloa estaltzea, etab.), errepikapenak, abenturaren harian egindako saltoak eta, batez ere, bizimodu jakin bateko islapenak.

Horrez gain, kontuan hartu behar dugu Peru eta Maria kontalaritzan ez ezik, beste hainbat generotan ere topa ditzakegula (kante-tan, esaeretan etab.). Horregatik, bitxi eta, aldi berean, erakargarri gertatzen zaigu pertsonaiok bi zuhaitzekin izan zezaketen erlazioa. Zein ote sorburu? Zuhaitzen inguruko usteetatik datoz ipuinak, kan-

tuak eta esamoldeak ala alderantziz ote? Ahozko ipuingintzan bada zer ikertu!

Bibliografia

- Abra, Bizkaiko monumentu eta artelanen gida turistikoa (izengabea). Online: http://www.bizkaia.net/Home2/Archivos/DPTO7/Temas/Turismo/PDF/ruta5_eus.pdf [kontsulta: 2008/10/24]
- Apalategi, Joxemartin, 1987, *Introducción a la historia oral*, Barcelona: Anthropos.
- Arrese Beitia, Felipe, 1902, "Ondo eta txarto". Online: <http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/A/ArreseBeitiaAldizkarietakoa127.htm> [kontsulta: 2008/10/24].
- Arrieta Malaxetxebarria, Yolanda, 2005, *GATZAREN ATZETIK Mari-xor*, Bergara.
- Ayerbe, Etxebarria, Enrique (zuz.), 1999, *Diccionario Euskaldunak de etnografía vasca* (II liburukia), Lasarte-Oria: Ostoa.
- Diaz de Guereñu Lasaga, Leire, 2008, "La dinámica en el análisis discursivo de las prácticas vernaales de los narradores contemporáneos en lengua vasca?". Artikulu argitaragabea.
- Euskalzale (izengabea), 1899, "Peru eta Maria", *Euskalzale*. Online: <http://www.hemeroketa.com/cgi-bin/orria.pl?arg=euskalzale&ein=18990112&orr=5> [kontsulta: 2008/10/23]
- Gaminde, Iñaki, 1997, "Lekeitioko narrazioak", *Fontes Linguae Vasconum*, 76. alea, 130-145.
- Igerabide, Juan Kruz, 1993, *Bularretik mintzora*, Donostia: Erein.
- Kaltzakorta, Xabier et alii, 1989, "Herri ipuinen hasiera eta amaierako formulak? in *Tradiziozko ipuingintza*, Bilbo: Labayru, 11-71.
- Larringan, Luis Maria, 1992, "Ipuingintza: komunikazioa eta praktika linguistikoak", *Euskerak*, 1992-1 (37. liburukia), 497-505.
- Lekuona, Juan Mari, 1982, *Ahozko euskal literatura*, Donostia: Erein.
- Lertxundi, Anjel, 1993, *Peru eta Marixe, mila eta bat komerixe*, Donostia: Erein.
- Mentxaka, Jose Angel, 2004, "Peru eta Mari, 500 urtetik gora lo", *Aikorl: Txorierriko hilabetekaria*, 23. zbk, 26.
- Mogel, Bizenta Antonia, 1991 [1804], *Ipui Onak*, Donostia: Elkar.
- Zubikarai, Angel, 1985, *Peru eta Mari, gureak*, Gernika: Gaubeka.